AUTHOR:

HAASII

TITLE:

INDEX LECTIONUM IN UNIVERSITATE...

PLACE:

DATE:

[1853]

Master Negative #

92-80461-15

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

```
BKS/SAVE  Books      FUL/BIB  NYCG92-B2400          Acquisitions     NYCG-LNF
Record 1 of 0 - SAVE record
+
 ID:NYCG92-B2400          RTYP:a    SI:s   FRN:  MS:   EL:     AD:01-09-92
 CC:9668  BLT:am     DCF:?   CSC:?   MOD:    SNR:      ATC:    UD:01-09-92
 CP:nyu     L:lat    INT:?   GPC:?   BIO:?   FIC:?     CON:???
 PC:r      PD:1992/1853      REP:?   CPI:?   FSI:?     ILC:????   II:?
 MMD:      OR:    POL:    DM:     RR:        COL:      EML:     GEN:   BSE:
 040     NNC‡cNNC
 100 1   Haasii.
 245 10  Index lectionum in Universitate Litterarum Vratislaviensi per aestatem
       a. MDCCCLIII‡h[microform].  ‡bA die XI. Mensis Aprilis habendarum.
 260     [s.l.], ‡bTypis Universitatis, ‡c[1853].
 300     20 p.
 LDG     ORIG
 QD      01-09-92
```

Restrictions on Use:

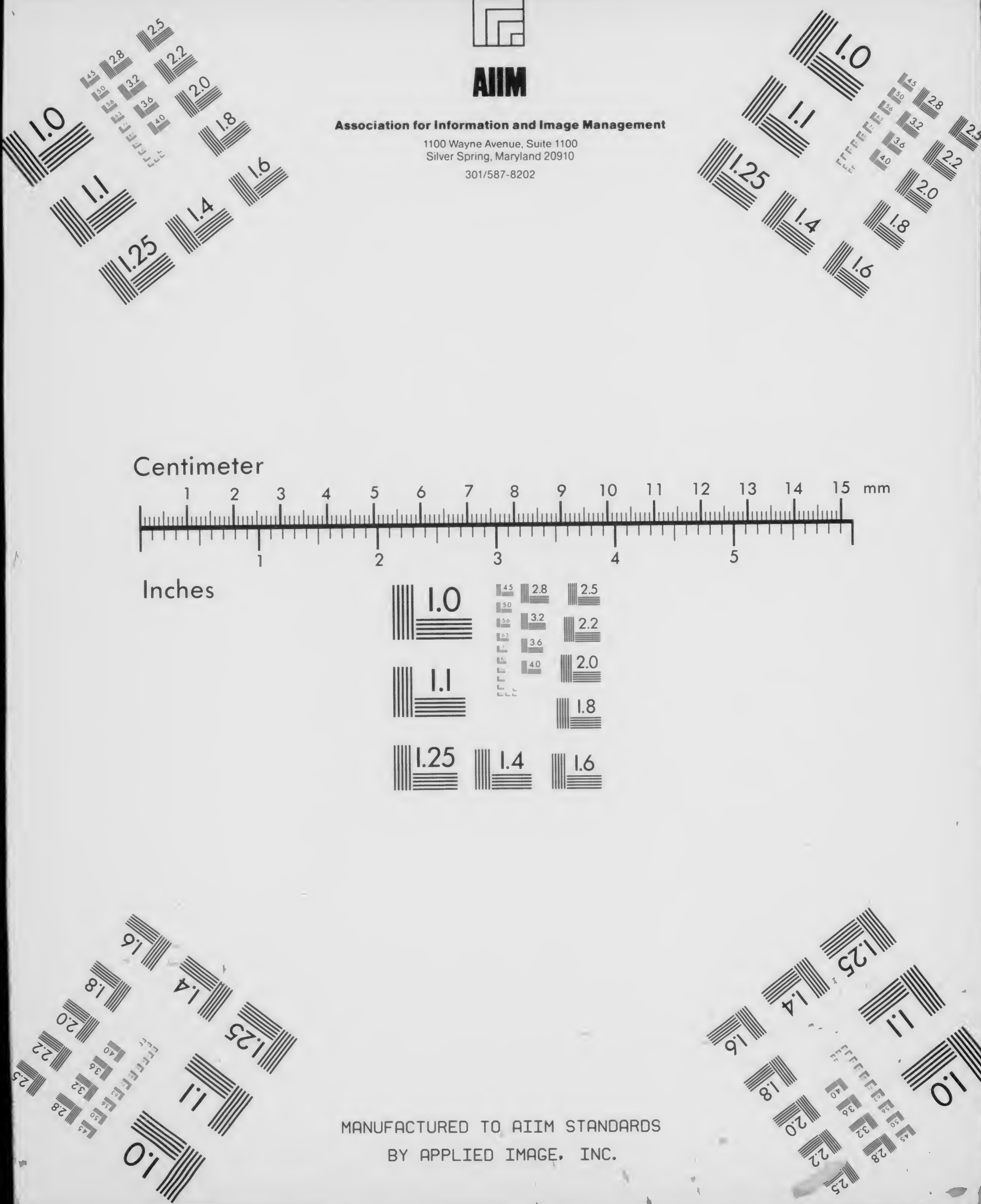
TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 13X

IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 2/22/92 INITIALS TM

FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

Centimeter
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm
1 2 3 4 5
Inches
1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3

INDEX LECTIONUM

IN

VNIVERSITATE LITTERARVM VRATISLAVIENSI

PER AESTATEM A. MDCCCLIII.

A DIE XI. MENSIS APRILIS

HABENDARUM.

INSUNT FR. HAASII AD L. ANNAEI SENECAE DIALOGORUM LIBRORUM VI. ADNOTATIONES CRITICAE.

TYPIS VNIVERSITATIS.

Hr. Prof. Dr. Keil
geschenkt freundlichst
d. Vf.

RECTOR ET SENATVS

S. P. D. COMMILITONIBVS.

Cum proponimus vobis, commilitones humanissimi, copiosissimum scholarum indicem, quae in vestrum usum vobis et plurimae numero et genere diversissimae offeruntur, facile existimabitis, qui olim voluerunt in academiis nostris tot ac tam varia litterarum studia coniungi, hac id eos mente fecisse, quod vetere praecepto crederent nihil humani a nobis alienum esse; quo praecepto ut imprudenter ii abutuntur, qui leves per omnia studiorum genera vagantur, ita magna cum utilitate utuntur ii, qui cum in uno studio sedem certam ac stabilem fixerint, simul tamen cognoscere student et qua id necessitudine cum reliquis cohaereat et quae eius origines, quae fata, qui gradus fuerint; ita enim continget, ut non in uno quasi angulo litterarum defixi haereant et tamquam sutores quidam ultra crepidam suam nihil videant, sed cum et studiorum et temporum omnium continuam quandam cohaerentiam esse intelligant, quidquid ex aliis studiis aliisve temporibus utilitatis peti potest, id omne circumspecte et sapienter in eas quas ipsi colunt litteras convertant. Quamobrem iidem maiores nostri, qui tam diversa litterarum genera in una academia vel in uno, ut olim dicebant, studio generali comprehenderunt, publicum academiae oratorem ex eo potissimum studiorum genere creaverunt, in quo reliqua omnia haberent communem fontem et vinculum; id autem antiquis litteris contineri ii quoque fatentur, qui mira vanitate in praesentium temporum doctrina adeo sibi placent, ut praestantissima superiorum seculorum ingenia contemptui habeant. Quare vetere more nos quoque, cum de omnis generis scientia scholas vobis indicimus, ex antiquitate petimus praefationis argumentum, et iterum vobis L. Senecam proponimus, cuius dialogorum librum VI, qui est inter reliquos facile princeps sed idem multis locis graviter depravatus, diligenter emaculare studuimus; in quo libro non solum philosophi habebunt, quae de eius argumento et fontibus quaerant, sed etiam theologi cognoscent, quam prope saepe ad christianam doctrinam Stoicorum accesserit philosophia, et iureconsulti videbunt, quomodo *exemptum auctore* Seneca appellaverit c. 10. 3. et medici, quomodo cum alia tum *sin-*

gultum dixerit, siquidem dixit. c. 11, 4. itemque historici et alii haud pauca vel lectu iucunda vel utilia cognitu reperient. quae omnia ut omnes quoad eius fieri potest recte emendata legere queatis. philologorum studiis provideri debet; de his igitur pauca haec accipite, quibus quid in Teubneriana Senecae editione quibusque de causis novatum sit explicavimus.

L. Annaei Senecae dialogorum liber VI. ad Marciam de consolatione.

CAP. I, 2. *qualem te in persona patris tui gesseris*] Fuit haec vetustarum edd. scriptura, quam mihi non recte videntur sprevisse. qui post Muretum Senecam ediderunt secuti illi codicum auctoritatem. in quibus legitur: *in personam;* ac poterant sane et librariis olim et nuper editoribus fraudi esse vulgaria de rectione *in* praepositionis praecepta; ceterum et alibi fit, ut *in* cum ablativo posita significet rerum quoddam genus vel conditionem quandam, in qua aliquid fiat, non autem eam inter nomen et verbum necessitudinem, quae aut proprie localis est aut translate; et in hac de qua agitur formula id ita esse satis docere poterat Senecae consuetudo diligenter observata, qui semper dixit *in persona*, sive accusativum requirere sequens verbum videatur sive ablativum; atque in Marcia quidem satis perspicuum est non quaeri id. quomodo *affecerit patrem* eo quod talem se gessit, qualem Seneca praedicat; sed ipsa per se spectatur et virtus illa, cui probandae pater occasionem praebuit idque etiam ita ut ad ipsum virtutis eius sensus pervenire non posset. Facile igitur apparet. cur Seneca scripserit ep. 18, 15. *in omnes personas hic exardescit adfectus;* cf. infra c. 7, 4. sed in formula illa constans usus est; vid. de beneff. III, 21, 2. *idem e contrario fit in persona servi.* ib. IV, 40, 2. *quid amplius in horum persona possum quam velle?* ubi rursus editores idque contra librorum mss. fidem *in personam* scripserunt. de clem. I, 2, 1. *habet haec (clementia) in persona quoque innocentium locum.* Nat. Quaestt. IV. praef. 6. *futuros multos Plancos cogita in persona tua.* ubi item olim fuerunt, qui accusativum mallent. ib. § 15. *non mihi in amicitia Getulici vel Caius fidem eripuit, non in aliorum persona infeliciter amatorum Messala et Narcissus.* quo loco item a me ablativus restitutus est ex uno codice. Dial. XII, 19, 1. *illa quidem (soror tua) adfectus tuos semper sequitur: in mea tamen persona non tantum pro te dolet.* ubi usus ignoratio effecit, ut commate ante *non* posito perversissima sententia oriretur, quam mira in gravissimo errore fiducia enarravit Ruhkopfius. Denique addi potest etiam locus ille epist. 93, 1. *aequitatem tuam desiderari, quae tibi in omni persona, in omni negotio superest, in una re deest.* Ceterum dubitandum non est, quin ex iurisconsultorum lingua formula illa fluxerit; vid. Ulpian. tit. VIII, 6. *idem iuris est in persona coelibis.* — **CAP. II, 4.** *non dico non est ausa*] Vocem *est* tuentur codd. paene omnes; nam ii quoque id facere putandi sunt, qui *ex causa* vel *ex casa* habent; quare vocem illam restitui, quae nihil incommodi habet. requirit tamen interpunctionem sententiae a vulgari diversam, qua ego usus sum. — **CAP. III, 2.** *nec plus doluit quam aut honestum erat Caesari aut aequum matri.*] Revocavi

scripturam inde a Gronovio vulgatam *matri;* nam quod F. e sua coniectura posuit *aequum in alio*, id quamquam proxime accedit ad optimi cod. A. et Berol. scripturam *aequo malno*, nullo tamen alio nomine placere potest; voluit enim Seneca iustum illud dolendi temperamentum significare, quod apte coniunctis contrariis officiis efficitur; atque in Livia poterat Caesaris splendor hanc vim habere, ut matris dolorem nimis facile exueret; poterat item maternus adfectus adeo vehemens esse, ut in odium vel contemptum principalis fortunae erumperet. Contra si *in alio* scribamus. materni amoris nulla ratio habetur, pro Caesare vero alius quivis ponitur, cuius fortunam si tenuiorem aliquam fingimus. ieiunum est dicere in hac quoque consolationis aliquid inesse; quid vero, si adeo mala sit, ut dolorem non solum non minuat, sed etiam augeat? Quare cum alius cuiusvis mentio aut ieiuna sit aut falsa, praetuli auctoritatem codicum Col. et Bong., praesertim cum ne ipse quidem optimus codex adeo longe ab illis discedat. ut non possit vitiosa eius scriptura ex illa orta esse. Ceterum simili orationis forma in commendanda eadem dolendi modestia usus est Seneca Dial. XI, 18, 6. *Sic rege animum tuum, ut et sapientibus te adprobare possis et fratribus.* — **ibid.** *cum memoria illius vix* [*it. quam*] *nemo potest retinere et frequentare, qui illam tristem sibi reddidit.*] Locum graviter corruptum leni ac si non vera, at certe probabili emendatione usus ita correxi, ut neque in verbis neque in sententia offendas; quae enim antea vulgabatur scriptura, tolerari non poterat: *cum memoriam alterius nemo posset retinere et frequentare, quin illam tristem sibi redderet.* quis enim non videt, non ad solam Liviam haec verba spectare, sed communem esse sententiam, in qua non erat imperfectis locus *posset* et *redderet*. neque *alter* commode dicitur, ubi significatur aliquis vel filius vel alius mortuus, quem alii magnopere et vivum amaverunt et desideraverunt mortuum; denique illud falsissimum est, quod dicitur nemo alterius memoriam frequentare posse quin illam tristem sibi reddat; nihil enim magis potest abhorrere a Senecae mente; vid. Dial. XI, 18, 7. epist. 63, 4. 99, 23. Atque in hac quidem re verior est scriptura illa, quam Fickertus e duobus codd. recentioribus adscivit: *cum memoriam alterius vix homo potest retinere et frequentare, qui illam tristem sibi reddidit.* sed ne sic quidem omnia incommoda sublata sunt, ac plane intolerabilis est indicativus *potest*. Quare aliam emendandi viam ingressus sum, quam monstravit cod. antiquissimus A. qui sic habet: *cum memorialius vix nemo potest retinere et frequentare.* Manifestum est librum unde ille fluxit, in hac parte lacunas habuisse madore vel alio modo ortas; quod cum manifestum sit in depravata voce *memorialius*, non poterit improbabile videri in voce *vix;* itaque restituo. quod est in cod. D., *cum memoria illius* et deinde scripsi *vixit;* quae enim antea dicta sunt de Livia memoriam Drusi perpetuo et omni modo celebrante, vix poterant aptius comprehendi quam his verbis: *cum memoria illius vixit*, i. e. quasi comitem per totam vitam habuit filii memoriam, non illam tam brevem. quae non nisi cum dolore maneret; cf. epist. 63, 3. pari modo Seneca *convivere* alicui donum dixit de beneff. I, 12, 2, quod ei perpetuo haeret nec in oblivionem abit. Quae deinde sequuntur verba ad memoriam pertinere neminem latet; quare eodem loco, ubi *vixit* vox truncata est, statui excidisse vocem *quam*, in qua non nego esse aliquam offensionem; cum enim communis sit quae sequitur sententia, apparet aliam esse memoriam, quae in pronomine relativo intelligitur, aliam eam, de qua antea agebatur; illa omnium hominum est, haec unius Drusi; non tamen credendum est talem dicendi figuram inauditam

esse. quamquam recentiores grammatici in observanda ea indiligentes fuerunt, quippe qui
toti sint in ea discrepantia demonstranda, quae in formis nominum animadvertitur; medio vero
aevo ad notionis diversitatem tam accurate attenderunt, ut Florista v. 66 sqq. septem species eius
generis distinguat quamvis magis illas subtiliter excogitatas quam Romanorum usu confirmatas, cuius
tum cura nulla erat. In Seneca vero ferenda talia sant, cum etiam ludat figura simillima dial. I,
c. 3, 12. ubi de Socrate dicit: *de morte disputavit usque ad ipsam;* et similius illud est, quod
infra c. 24, 2 de verecundia. quae ibi Metilii intelligitur, communem adiungit sententiam inter-
posito pronomine relativo *quae.* Sed sive verum est quod ego de coniectura posui *quam.* sive
alia ibi scripta fuerunt, in eo certe mihi recte Senecae mentem divinasse videor. quod priorem
sententiae partem ad Drusi, posteriorem ad defunctorum omnium memoriam pertinere statui. —
ibid. § 3. *ipsaque desiderans triste matribus omen occurrere*] Edebatur vulgo Mureto auctore
occurres contra libros omnes; contra retinebatur, quod est in omnibus libris *ipsumque;* et Ruh-
kopfius quidem Muretum Gronoviumque sequens sic interpungebat: *et tuos ipsumque, deside-
rans; triste — occurres: voluptates — reicies.* quod nullo modo ferri posse videtur; non enim
potest Marcia filium mortuum simul et desiderare et aversari dici, quae sunt inter se contraria;
nimirum manifestum est, paucis repeti hoc loco. quae antea pluribus verbis de Octavia dicta
sunt; illa enim et alienos liberos et suos aversabatur in unius mortui filii memoria defixa, quem
profecto non aversabatur sed desiderabat. Itaque participium *desiderans* si cum antecedente
verbo coniungitur, *que* particulam deleri necesse est; si quis Lipsium secutus participium cum
sequente verbo coniungi velit, quod est *occurres,* perit illa, quae placere poterat mortui filii
cum liberis vivis comparatio, et superest alia, qua illa quoque ratio premitur, difficultas in voce
ipsum posita; quis enim credet, una hac voce appellari potuisse Marciae filium mortuum, cuius
antea nulla mentio fuit? quare ego hanc ipsam vocem corruptam esse ratus, quippe quam im-
prudens librarius accommodasse videtur ad triste omen. *ipsaque* scripsi et deinde e libris restitui
occurrere; ita enim aptissime Octaviae illa in lugendo filio pertinacia significatur, quae non in-
vita propter calamitatem suam triste matribus omen occurrebat, quamdiu id vel par erat vel
necessitas exigebat, sed quae id ipsa desiderare videretur, cum lugubrem vestem numquam de-
poneret talisque per omnem vitam esset, qualis in funere. Illud denique apertum est, quam
apte in hac mea ratione participium *desiderans* coniungatur cum verbo *reicies* et quae sequun-
tur; ut enim triste omen faciunt aves solitariae maxime et lucem fugientes, cf. epist. 122, 3.
ita Octavia quoque tenebris et solitudini familiarissima, voluptates honestas reiciens et invita
haerens in luce non potuit si quando matribus occurreret, non esse pro tristi omine. Ceterum
haud scio an deinde praestet *invita* scribere pro *invisa;* quamquam *lux invisa* dicitur alibi ut
ap. Quintil. declam. XVIII, c. 17. extr. denique vocem *permissas* suspicor ab interprete illa-
tam. — **ibid. § 4.** Voces *ac mitius.* merito suspectas Fickerto, vellem uncis circumdedissem;
manifestum enim glossematis indicium est, quod deest vox *ac* in optimis plurimisque codd., in
uno est *et.* Similia exempla cum alibi sunt haud pauca, tum in dialogis haec: II, 12, 3.
VIII, 5, 5. X, 6, 4. 14, 5. XI, 4, 1. infra c. 11, 2. 12, 3. 23, 1. 26, 5. cf. Drakenb. ad
Liv. IV, 55, 5. Paulo post vocem *malum* nolui cum F. abicere, in qua quae sunt codicum
discrepantiae, eae hoc solum comprobant, usum eius vocis ignotum fuisse librariis; nec movet
me quod, si recte memini, apud Senecam nullum praeterea eius usus exemplum reperitur;

tanta enim est Ciceronianorum exemplorum similitudo. vix ut dubites ea Senecae h. l. in mente
fuisse; vid. maxime Accus. in Verr. II. 17, 43. *Quae. malum, ista fuit amentia!* ib. I, 20, 54.
Quae, malum, est ista tanta audacia atque amentia! cf. Phil. I, 6, 15. X, 9. 18. Offic. II,
15, 53. Adde Liv. V, 54, 6. Gell. XII, 1, 17. XIII, 12, 8. XV, 31, 4. Vopisc. Tacit. c. 5.
quae omnia habent eandem speciem, in qua soli comici non continentur. — ibid. *est enim
quaedam et dolendi modestia. illum ipsum iuvenem. dignissimum [qui te] quietam semper no-
minatus cogitatusque faciat, meliore pones loco, si —*] Magnopere hic locus viros doctos exer-
cuit neque tamen quisquam eum sic aut emendavit aut interpretatus est. ut non gravissimae
offensiones superessent. Ac primum quidem illud constare debet primis verbis communem
contineri sententiam. in quam non potest intrudi sequens accusativus tamquam a dolendi verbo
pendens; ne quis enim cum Fickerto paucisque aliis editoribus faciat. satis declarat ipsa sen-
tentiae forma, qua magnopere Seneca delectatus est; vid. epist. 99. 21. *est aliquis et dolendi
decor.* ib. § 2. *discant quasdam etiam lacrimarum ineptias esse.* epist. 63. 2. *est aliqua et
doloris ambitio.* Dial. XI, 15, 5. *indicavit non militandi tantum disciplinam esse servandam,
sed etiam dolendi.* epist. 52, 12. *est aliqua et laudandi licentia.* Quare accusativum *illum
ipsum iuvenem* necesse est coniungamus cum illis: *meliore pones loco;* nam Gronovii ratio pro-
bata a sequentibus editoribus pluribus nominibus reprehendenda est; scripsit enim sic: *dignis-
sime quietum semper nominans cogitansque facies. et meliore pones loco;* in qua scriptura non
minus quinquies discessit a veterum librorum fide; orationem autem effecit contortam et
Seneca parum dignam; voluit enim verba illa: *dignissime quietum* bis intelligi. ita ut iuvenis
et per se talis sit et talis item a matre nominetur et cogitetur; sententiam denique Senecae
tribuit ab hoc loco alienam; non enim hoc agitur, quomodo possit mortuo Marciae filio quies
dignissime parari. sed ipsa Marcia quomodo ad quietem et dolendi modestiam perveniat. Iam
vero cum satis intelligatur, in verbo *faciat* iuvenem subiectum esse. siquidem optimos libros
secuti scribimus *quietam semper nominatus cogitatusque*, cumque iam antea demonstratum sit,
accusativum *iuvenem* cum verbo *pones* construendum esse, efficitur verbis illis contineri sen-
tentiam secundariam primariae interpositam. quam ego sic restitui, ut pro eo quod in libris
est *dignissime quietam.* scriberem *dignissimum qui te quietam;* itaque cavi. ne plus quam uno
loco a codicum scriptura recedamus, nec potest mutatio iusto audacior videri; facillime enim
qui te voces ante syllabas simillimas excidere potuerunt, praesertim si antecedens vox *dignissi-
mum* non plene scripta fuit, sed vel *dignissim̄.* vel *digniss.* pari modo ortum videtur, quod
infra c. 22, 3 legitur in A. cod. et aliis plerisque *proxime* pro eo quod verum est, *proximum;*
saepe autem voces in hoc maxime libro truncatas habere codicem omnium praestantissimum
A. dixi in vol. I. praefat. pag. VII. quae res videtur non esse huius sed alius codicis scribae
tribuenda, e quo Mediolanensis derivatus est. Ceterum ad firmandam emendationem meam
hoc quoque addam, solere Senecam, ubi de hominibus rebusve iudicium facit, saepissime uti
hac formula: *dignus qui* — aut *dignus aliqua re;* vid. infra c. 9, 5. 13, 2. Dial. IV, 23, 3.
33, 6. V, 14, 4. 18, 2. de beneff. IV, 37, 4. III, 37. 2. VI, 31, 12. Tota denique oratio
quam nunc commoda sit, quamque apta sententia, nolo verbis pluribus enarrare. Illud unum
fortasse vitiosum, quod in fine *occurrit* legitur, ubi malim *occurret.* — **CAP. IV, 2.** *consol[a-
tori se] Areo praebuit*] In optimo cod. A. scriptum est vitiose *consolareo*, unde varii orti re-

centiorum codd. errores, in duobus autem plane abiectae sunt syllabae illae *consol* et scriptum
se Areo. quod nollem probasset F.; certe scriptum oportuit *Areo se;* sed profecto *se* prono-
men eodem loco excidit, ubi antecedens vox in fine truncata est; quare aut quod olim edeba-
tur scribendum est *consolandam se Areo.* aut quod ego propter quandam litterarum similitudi-
nem probabilius esse credidi *consolatori se Areo;* possis etiam *consolaturo se* aut *consolanti se*
coniectare; nulla enim in codd. causa est, cur non omnia haec pariter verisimilia putentur. —
ibid. § 4. *collocatas* scripsi cum optimis codd., quod non video cur non probetur; vulgo ede-
batur *collocatis*, F. vero ex uno cod. recentiore *collocatos* scripsit. — **CAP. VI, 3.** Vocem
mare omittit cod. A cum G, quorum tamen uterque eam supra adscriptam habet, ut dubites
sitne errore omissa an ab interprete addita, qui non videret, *naufragium* intelligi posse. —
CAP. VII, 2. Nimis fortasse tenax fui scripturae codicum editionumque tantum non omnium,
cum *redierint* restitui, quod Fickertus auctore uno cod. D. in *redierunt* mutavit; videtur ta-
men illud quoque aliquam defensionem habere; cum enim protasis duplex sit, utraque e *cum*
particula apta, non tamen ita, ut parem utraque dignitatem habeat sed ut altera alteri illata
sit, prior nil nisi tempus significat; *cum* enim dictum fere est ut *postquam* vel *ubi;* posterior
vero habet vim causalem vel restrictivam, ut *cum* pro *quamvis* accipiatur et antecedat rem mi-
ram et inexspectatam, quae in apodosi est, quo sensu Seneca alibi saepe dicit: *cum omnia fe-
cerint. cum multa fecerint* et quae his similia sunt: vid. Ep. 11, 6. 87, 7. 89, 21. 90, 39.
94, 67. 100, 5. 124, 22. rem. fort. 2, 2. Dial. XII, 20, 1. infra c. 17, 5. — **CAP. VIII. 2.**
nunc te ipsa custodis] Dixi de hoc loco iam in adnott. crit. ad Dial. V, 27, 5. ubi quamquam
ipsam quidem sententiam Senecae recte exposui, tamen iterum iterumque considerato loco si-
millimo epist. 63, 3. adducor ut credam iure damnatam esse quam tum defendebam codicum
scripturam: *non te ipsa custodis*, et probandam eam, quae est in edd. omnibus: *nunc te ipsa
custodis;* nam etiamsi loci illius similitudinem negligas, quae superiores interpretes fugisse vi-
detur, tamen vel sic praestat *nunc* scribere quia, si *non* dixisset Seneca, vix dubites, quin *cu-
stodies* scripturus fuerit; quoniam autem *custodis* scripsit, manifestum est, non voluisse eum
dicere tertium, quod paulo ante iam bis dixit, fore, ut tristitia Marciae vel nolente ipsa exstin-
guatur, sed adiungit potius causam, cur id nondum factum sit aut fiat; nunc enim adhuc ipsam
se Marciam custodire, ne aliud agendo animus relaxetur. Ceterum commutari inter se voces
non et *nunc* cum alibi saepe observatum est, tum in Senecae libris haud pauca exempla docent,
quae passim Fickertus in scripturae discrepantia adnotavit; quorum pauca, sed tamen aliqua
sunt e codd. optimis; de ipso cod. A. vid. vol. III, pag. 378. de cod. Paris. p. vol. I, pag. 123.
de vetere codice Bambergensi Nat. Quaestt. vid. vol. III. pag. 702. 710. de Nat. Quaestt.
cod. optimo Berol. vid. vol. III, pag. 457 extr. 463. 508. 581. 644. e variis libris recentio-
ribus exempla sunt vol. III, pag. 309. 378. 502. 578. 707. 710. vol. II, pag. 355. vol. I,
pag. 257. 261. — **CAP. IX, 2.** *Quae multo ante procul visa sunt*] Quod in codd. mss. est
ante perculsa sunt, unus defendere conatus est F., qui sic interpretatur: quorum vis multo
ante (cogitatione) fracta est; ego tali interpretationi vel audacissimam emendationem praefero
si et latina sit et ad sententiam apta. itaque probabilius mihi visum est scribere *procul visa*,
ut in oratione abundantiore simul et tempus indicatum sit et locus; cf. ad Dial. I, 4, 3.
nec desideres *et* particulam; similiter in pari abundantia dixit Seneca Dial. XII, 13, 3. *in*

universum semel vincitur. Quae de aliorum coniectura in edd. scripta sunt *provisa* aut *prae-
visa*, hac una difficultate laborant, quod quomodo in *perculsa* corrumpi potuerint, non satis
apparet. Ceterum Seneca ipse in eadem re dixit *multo ante prospicere* Dial. XII, 5, 3. ad
sententiam cf. epist. 76, 34. 78 extr. — ibid. § 3. *expositum* scripsi, quod praeter unum
Palat. 4. in omnibus codd. legitur, item paulo post *securum* et c. 18, 1. *intraturus es.* et ib.
§ 7. *spectator et ipse;* praeterea c. 17, 1. pariter *genitus es* scriptum volui, sed festinans vul-
gatam scripturam *genita es* intactam reliqui; omnibus enim locis illis editores neglecta libro-
rum mss. auctoritate femininum genus ponendum censuerunt, frustra ideo reprehensi ab
Heusingero in Emendatt. pag. 241 sq. accedit quod c. 18, 4 *satiatus* mutaverunt in *satia-
tos.* Scilicet non est credendum, ad Marciam illis locis orationem spectare; nec profecto tam
inconsiderata eloquentia utitur Seneca, ut cap. 9, 3 feminam eamque semermem iubeat inter
tela vibrantia obsidionem subire; nec c. 18, 7 de femina dicere potuit illa: *videbis nihil hu-
manae audaciae intemptatum erisque et spectatrix et ipsa pars magna conantium*, quasi vero
femina illa alter quidam Aeneas esset Aeneaeque verba iactare posset! vid. Virg. Aen. II, 5 sq.
Sed qui recte noverit Senecam, facile intelliget praeter eos locos, in quibus ad ipsam Mar-
ciae personam orationem convertit, alios esse in quibus more suo loquitur tamquam philoso-
phus in magna audientium corona publice disputans. itaque quemadmodum in aliis libris,
qui uni alicui amico inscripti sunt, saepe plures compellat, ita hic quoque c. 9, 4 ait: *quis
unquam vestrum de exilio, de egestate, de luctu cogitare ausus est?* Quare fore spero, ut lo-
cis illis quos dixi, grammaticorum filii omnem de masculino genere per soloecismum pro
feminino posito sollicitudinem abiciant. — ibid. § 4. *si admoneatur ut cogitet, tamquam di-
rum omen respuat*] Gronovium proximosque editores secutus scripsi *ut cogitet*, lenissima
adhibita mutatione; in codd. mss. enim et plurimis et optimis est *et cogitet;* contra deest
vox *cogitet* relicta non eleganter *et* particula in duobus codd. quos secutus est F. glossema
esse ratus vocem *cogitet* ex antecedente verbo *cogitare* ductum; ego non sine causa et re-
ctissime idem verbum repetitum esse existimo; non enim iis, de quibus agit Seneca, satis est
admoneri, sed ipsos necesse est cogitare ad omnes se fortunae ictus expositos stare. ne di-
cant, quod deinde sequitur: *non putavi futurum.* — ibid. § 5. *egregium versum et dignum
qui non e populo exiret:*] Nihil mutandum putavi h. l. nisi quod pro corrupta codicum voce
eriet scripsi *exiret* hac sententia: dignus esset hic versus, qui non efflueret e populi memoria.
etenim etiam alibi Seneca quamquam mimos ipsos contemnit, multos tamen in iis versus esse
iudicat disertissimos et dignos qui memoria semper retineantur; vid. epist. 8, 8. 9, 21.
94, 28. 43. 108, 9. 11. Quod F. scripsit: *dignum qui e Publio exierit*, longe a codicum
scriptura discedit et locutionem habet vehementer incommodam; quanto enim et brevius et
simplicius erat in illam sententiam scribere: egregium versum et dignum Publio. — Paulo
post pro *praevidimus* scripsi *providimus*, quod praeter codicem g. habet etiam A a secunda
manu; neque enim probabile est id glossema esse, quo nihil opus erat, sed est correctio li-
brarii librum archetypum denuo conferentis. — **CAP. X, 4.** Fortasse restituendum erat,
quod habet codex optimus cum aliis *nescitis in fuga vivere.* — **CAP. XI, 1.** Scripsit F.
in dolores humanum pectus dispensandum; idem coniecit: *in dolores humani pectoris dispen-
sandae*, quod ego praetuli quia propius accedit ad scripturam codicis A: *humani pectus dis-*

pensanda. in quo etiam paulo ante scriptum *belua* pro *beluae;* c. 7, 3. *a qua* pro *ea quae;* c. 11, 4. *aura* pro *aurae.* c. 18, 5. *quarum alia* pro *aliae.* c. 22, 8. *quanta* pro *quantae.* c. 26, 7 *ruina* pro *ruinae.* nec illud rari exempli est, quod *pectus* est scriptum pro *pectoris.* — Deinde scripsi *quae deinde* ex cod. A. pro vulgato: *quae demum.* — ibid. § 3. scribendum erat *opus est*, non *est opus.* Paulo post quod inde a Mureto edd. omnes habent: *quorum modo copia modo inopia rumpitur*, quamquam et sententia et verbis aptum est, verum tamen non potest videri, postquam intelleximus in cod. A. legi: *quorum modum in inopia rumpitur*; neque ulla alia est scriptura, quae non ex illa derivata sit; quare cum non solum verba, quae sunt in cod. A., intelligi nullo modo possint, sed etiam sententiae pars desit, copiae enim mentionem desiderari recte Muretus perspexit, manifestum mihi videtur verba aliquot excidisse, quae si supplere conamur, non ideo reliqua quoque attrectanda sunt, id quod Muretus fecit; ego igitur nulla littera in codicis A scriptura mutata sic supplevi: *quorum modum* [*in copia excedens vel*] *in inopia rumpitur;* atque ita simul causa lacunae apparet; aberravit enim librarii oculus a vocibus *in copia* ad similes illas *in inopia.* Sed quamvis haec plausibilia videantur, vanus tamen sit, qui non concedat, posse aliud quid et melius a Seneca ipso scriptum esse. Ceterum copiam et inopiam similiter coniungit Dial. VII. 14, 1. — ibid. § 4. Sequuntur rursus verba corruptissima, quorum partim videor mihi emendationibus certis in integrum restituisse, de reliquis alii viderint. Versamur autem in loco communi, quem saepius Seneca exornavit, de hominis imbecillitate mortisque causis plurimis ac levissimis. cf. Nat. Quaestt. II. 59. 3. 9 sqq. VI. 2, 3—6. 32, 2—5. epist. 120, 15 sq. M. Seneca suas. II, 6. VI, 15. Debet autem omnis emendatio a cod. A. proficisci, in quo hic locus sic habetur: *praecare spiritus et male haerentis qua parum repentinum audiet et improviso sonus auribus graris excutit, soli semper sibi nutrimentum ritiosum et inutili. miramur in hoc mortem quae unius singulius opus est!* Levia in his menda sunt et dudum correcta *praecare* pro *precarii* et *inutili* pro *inutile*; sed in postrema sententia cum omnes librarii recentiores pro *singulius* scripsissent *singulis*, in quo editores omnes acquieverunt, aucta potius est quam sublata loci depravatio; quis enim credat hoc latine dici potuisse aut sensum ullum habere: *mors unius singulis opus est*, quasi vero hoc inculcare operae pretium sit, non binis pluribusve mortibus unum hominem perire; et quid putabimus hanc sapientiam ad levandum Marciae dolorem prodesse? aut quomodo *opus esse* dici potest, ubi de necessitate naturae agitur? Non multo melius est neque quod ante F. legebatur ab Erasmo inventum: *mortem unius qua singulis opus est*, nec quod ante Erasmum vulgatum erat: *mortem unius quae singulis opus est;* nam quamvis tolerabilis sententia haec sit, non mirandam esse unius hominis mortem, quae subeunda omnibus necessario sit, tamen neque verba ad eam sententiam apte delecta sunt neque tale est orationis consilium, ut sententia illa interponi possit; agi enim de mortis causis minimis et innumerabilibus et antecedentia demonstrant planissime et sequentia, quae per *enim* particulam adiunguntur. Ruhkopfius quidem haec sic enarrat: „Quum tot tantaque sint, quae hominis vitam consumant, miramur, unum hominem mori, ad quam singula, quaedam valent?“ qua interpretatione quid faciam nescio, nec opus est quaerere; nemo enim negabit, recte me *singultus* scripsisse pro *singulius*, mutatione paene nulla; nam *i* et *t* litterae in cod. A. solent permutari; veluti idem habet hoc libro c. 1, 4. *florei* pro *floret.* c. 10, 3.

ametu ire cessura pro *amet ut recessura.* c. 18, 7. *ei spectator* pro *et spectator.* c. 23, 5. *indictum* pro *indicium;* c. 26, 6. *in alium* pro *in altum.* Dial. I, 3, 1. *ei recte* pro *et recte.* Dial. VIII, 5, 7. *ei usque* pro *et usque.* Dial. IX, 1, 8. *paedagogit* pro *paedagogii.* sic supra c. 5, 2. *aliud* ortum, cum esset *altum.* et vid. infra ad c. 21, 6. Apparet iam longe alio et longe aptiore sensu dici mortem unius singultus opus esse; intelligitur enim quod Seneca alibi dixit *ultimum suspirium*, Nat. Quaestt. VI, 32, 8. ac ne quis dubitet, addo locum Quintil. declamatt. XIX, c. 15. *ille, quo redditur anima, singultus.* Si quis forte de suspirio illo cogitandum esse censet, de quo narrat Seneca epist. 54. mihi nihil interesse videtur, quo quis modo ad postremum illum singultum pervenerit; nam in morbo quoque illo unus tantum est, qui finit vitam; „facit enim aliquando spiritus ille, quod saepe conatus est“ ut ait Seneca ep. 54, 2. Redeo ad verba antecedentia, quae F. sic scripsit: *qua, parum repentinum cum audit et ex inproviso. sonus auribus graris excutit, soli semper sibi nutr. r. et inutile.* in his *parum* particulae vim minus usitatam tribuit, quam comprobare studuit loco epist. 116, 6. puto voluit dictum esse pro *temperate, modice;* sed toti sententiae quam vim tribuerit, neque ipse dixit neque ego reperio. Audacius Gronovius ut tolerabilem sententiam eliceret, Lipsii vestigia sequens sic scripsit: *quem pavor repentinus adiectusve ex improviso sonus auribus graris excutit.* Lipsius pro *adiectusve* coniecerat *aut item;* sed ea recte iudicat F. vix posse latere in codicum scripturis. Verum ego me vidisse in hoc arbitror, quod pro *parum* scripsi *partum*, et pro *audiet et improviso* scribere volui *auditus ex improviso;* nam *ex* praepositio per errorem in ed. mea excidit; ceterum nulla in his mutatio defensione eget; nam illud quoque, quod *auditus* pro *audiet* scripsi, in aliis codicis A. partibus probari non potest, in hac potest, in qua vocum terminationes saepe depravatae sunt, sicuti c. 9, 1. *admonet* scriptum est pro *admonemur.* Quare sententiam habemus de partu repentino, qui non ulla vi maiore sed audito ex improviso sono auribus gravi excutitur, aptam illam profecto loco huic, ubi de hominis imbecillitate agitur, neque eam tamen aut cum antecedentibus aut cum sequentibus verbis commode copulatam; nam illa quae deinde leguntur: *soli semper sibi nutrimentum ritiosum et inutile*, fateor me non satis intelligere, nisi addatur *quaerit* vel simile quid, et quae antecedit vox *qua* obscura est admodum, vix ut sana videri possit, nisi forte eo loco plura alia exciderunt, quibus et ordo orationis restitueretur et *qua* illud commodum explicatum acciperet; vereor tamen, ne haec vox a singulari aliquo vel more vel errore librarii originem habeat; nam etiam Dial. X, 2, 2 eo loco, ubi ego vocem *cura* posui, alii vel *odium* vel *taedium* poni voluerunt, in cod. A. *qua* legitur, et ib. paulo post in versu qui Menandri fertur, aut *qua* corruptum est aut certe post eam vocem excidit *nos;* item Dial. VII, 22, 1 vitiose legitur in cod. A: *in paupertate? qua —.* et rursus ib. c. 10, 3, ubi scribendum credidi *nec si probarit*, in eodem codice est *nec quasi probarit*, unde alii scribere maluerunt *nec quas probarit*, minus, ut puto, probabiliter. Sed quidquid hoc rei est, certe non tam in una hac voce *qua* haeret huius loci difficultas, quam in universae orationis nexu, cui si qua potest medicina reperiri, feliciori divinationi relinquo. — Extremo hoc capite recepi quod quamvis truncatis verborum terminationibus sed ita tamen, ut dubitare non possis, habet cod. A. *paucissimorum circuitus annorum* pro vulgato *pauci sunt circuitus annorum.* — CAP. XII, 1. Fortasse scribendum est *morit* pro *moret;* alioquin etiam

in Senecae usu nimis durus ac praeceps est transitus ad tempus quod sequitur, *cepisses.* Paulo
post scripsi *contigit* pro vulgato *collegisti*, quod qui invenit, non habuit profecto aliud ante
oculos nisi illud ipsum *colligit*, quod nunc quoque est in codd. A et Col. sed cum tardiore
ingenio de verbo ipso non dubitaret, errorem in persona tantum commissum ratus secundam
posuit pro tertia; alius vero idem *colligit* licentius mutavit in *cepisti.* recordatus superius illud
cepisses. Sed verum est quod ego posui *contigit*, e quo ortum est *colligit* et deinde *colligit*
eam ob causam, quod *l* et *t* facillime inter se permutantur; eodem modo Dial. VIII, 1, 4.
eniti natum est, cum fuisset *senili;* et supra c. 10, 3. item c. 24, 4. in A et aliis est *exem-*
plum pro *exemptum*, c. 18, 7. *intemplato* pro *intemptatum.* et id genus alia saepe alibi; quam
convenienter autem *contigit* verbum restituatur. apparet ex § 3. ubi in continuanda eadem
re idem verbum positum est. — ibid. § 3. Vocem *maior* uncis inclusi; vid. supra ad c. 3, 4.
— **CAP. XIII**, 1. 3. Manifesta glossemata *pontificia carmina* et *incliti regis nomen* uncis
inclusa recepi, ut certis eius generis exemplis convincantur. qui in verisimilibus nimis diffici-
les sunt. — ibid. § 2. Addidi *et* particulam ante voces *primus impetus* e codd. ADg. nam
in A quod fuerat *est.* recte secunda manus in *et* correxit. — ibid. § 4. *et quem magis pote-*
rat permovere tanta mutatio?] De A codice hoc loco non constare dixit F. in recentioribus
vero libris quamquam solet saepe *et quis* pro *ecquis* scribi, ut Dial. I extr. IV, 11, 2. 23, 1.
non tamen satis gravis ea causa est. cur consentiens eorum testimonium reiciatur, praesertim
cum hoc loco *et quem* haud paulo aptius esse quam *ecquem*. facile sentias: vult enim Seneca
in *et* particula quasi consistere paulum cogitationem. ut intelligatur quanto gravius sit id
quod modo dixit. cum etiam accedat quod sequitur; nimirum si voluisset accuratius definire,
qua ratione coniuncta sit una sententia cum altera, poterat *et tamen* scribere. —
CAP. XV, 1. Verba illa *dis geniti deosque genituri* poteram indicare Senecae non esse sed
Virgilii Aen. IX, 642. sicuti illa Dial. II. 10, 3. *tantum de se licere.* quae sunt ex Virg. Aen.
VI. 502. sed id facere neglexi. ubi non integra sed aliquo modo mutata poetae verba posita
sunt: sed in observanda ea imitatione parum diligentes fuerunt editores. adeo ut nonnum-
quam etiam totos Virgilii versus ego primus indicaverim. — ibid. § 2. *tanquam cuius iam*
res agebatur] In cod. A. et aliis non est *tanquam* sed *quam;* facillimum tamen visum est
illud restituere cum sit in quatuor codd. et in edd. vetustis; atque etiam Dial. V, 32, 3.
tamquam pro *quam* reponendum esse docui; nam quod F. voluit *tam* in antecedente sententia
intelligi. non comprobatur idoneis exemplis: et *tamen* particulam aegre desideres. si velis
pro ea *tam* ponere. — ibid. § 4. *et in quos tot animi bona*] Abest ab edd. *et* particula.
quam addidi ex cod. A.. in quo deest *in* praepositio. in quibus vocibus frequentissima est
fluctuatio. maxime in epistolarum codd. sed hic quoque c. 16, 2 cum in cod. A sit *contem-*
pto in hoste. dubito an recte legatur in cod. g. *contempto et hoste;* ib. § 7 vero nihil novi
quaerendum in eo quod codd. habent *et inmissarum* vel *et in amissarum* pro vulgato *et amis-*
sarum. cf. ad cap. 18, 6. Ceterum sive addas *et* particulam sive omittas, elegantiam Sene-
cae profecto non laudabis, qui duas sententias relativas pariter iunxerit. quarum impar
ratio est; sed videlicet in toto hoc genere saepe Ciceronis artem desideramus. quae ab Se-
necae ingenio abhorret. — **CAP. XVI**, 1. *cum muliebribus ingeniis*] Restitui scripturam
inde a Mureto vulgatam; minus enim probabilis illa coniectura est. quam secunda manus in
codicem D intulit et F. recepit *cum mulierum ingeniis;* in cod. A vero et aliis plerisque legi-

tur *mulieris*, quod est duobus simul erroribus sed iis admodum vulgaribus corruptum; nam
primum cum saepe permutentur *is* et *ibus* terminationes. videtur olim simplici vitio scriptum
esse *mulieribus.* id quod habent codd. D et Bongarsianus; similiter in cod. Bamb. scriptum
est *in collis* pro *in collibus* epist. 104, 33. et contra in eodem ep. 121, 9. *constitutionibus*
suae; item in cod. Paris. P. epist. 86, 18. *arboribus* pro *arboris;* in cod. Paris. p. *terrori-*
bus epist. 14. 3 pro *terroris;* epist. 64. 7 *operibus* pro *operis;* qua de causa epist. 60, 2
non recepi quod idem codex habet *elephantibus.* praesertim cum sequatur vox eadem termi-
natione *pluribus.* Deinde vero *mulieribus* altero errore natum ex *muliebribus.* sicuti Dial. IV,
35, 1 in cod. A scriptum est *funeres*. ego correxi *funebres.* — ibid. § 3. *et Caium Grac-*
chum] Nomen *Gracchum* non iterum ponunt edd.. quod ut est in codd. recentioribus, ita
etiam in cod. A. fuisse ex eo colligitur, quod ibi desunt voces *et Caium Gracchum;* scilicet
causa omittendi posita est in ipsa eiusdem nominis iteratione. — ibid. § 5. post *continuit*
convenientius mihi visum est interrogandi signum ponere. — ibid. § 7. *ad damna* scripsi
ex cod. A. pro vulg. *in damna.* — ibid. § 8. rectius puto scribatur *exple et unum,* quod
habet A a sec. manu. cum antea fuisset *explet unum:* et paulo post malim *saevivet* pro *sae-*
vierit. quamquam id ex uno tantum cod. g notatum. — **CAP. XVII**. 3. *sive ipsum in ter-*
ris flumen] ita e conjectura scripsi duabus vocibus transpositis: in codd. enim est: *sive in*
ipsum terris fl. unde F. edidit: *sive id ipsum terris fl.* alii aliter: ego nondum sanatum hunc
locum arbitror. — ibid. § 6. *incidisset* restitui. quamquam in A. est *incidi.* vid. vol. I. praef.
pag. VII. extr. Paulo post F. codices sequens sic scripsit: *tu si filios sustuleris. poteris ha-*
bere formosos. et deformes poteris fortasse. multi nascentur: esse aliquis ex illis tam servator
patriae quam proditor poterit. id sic tolerari non potuit; facit enim Seneca ipsam naturam
loquentem. quae quam anceps sit omnium parentium in liberis procreandis conditio explicat;
quare fieri non potest. ut recte habeant verba illa: *multi nascentur*. quia filios multos fore
non certius est quam formosos; et in antecedente sententia id quod fieri potest. satis ipso
verbo *poteris* significatum est. ut moleste feras quasi in cumulum accedere ultimo loco adie-
ctum *fortasse.* Quod autem ante F. vulgo legebatur: *poteris et deformes: et si fortasse tibi*
multi nascentur. esse ex illis —. id neque a libris mss. praesidium habet et difficultatem ut
verbis tegit. ita re ipsa auget; cur enim Senecam hanc conditionem ponere credamus, ut
multos nasci filios dicat. cum possit etiam e duobus alter servator patriae existere. alter pro-
ditor? nec plures Marcia habuerat. Quamobrem fatendum est haerere adhuc vitium in hoc
loco. quod quale sit satis indicat vox *fortasse*. quam Gruterus abiciendam iudicavit. plerique
incommode ponunt post *si*. quo loco Seneca aeque atque alii *forte* ponere solet; cum autem
fortasse vox id quod fieri potest significet. efficitur. ut illa quoque sententia bipertita esse
debeat sicuti reliquae. quibus interiecta est: denique quoniam videmus quater res contrarias
componi, quae fieri pariter possunt. prout fortuna diversa est in filiorum forma, civili virtute,
dignatione. aetate. idem etiam in eorum numerum cadere consentaneum est: itaque ipsa re-
rum necessitate in hanc conjecturam ducimur ut scribendum sit *fortasse pauci. fortasse multi*
nascentur. vitiumque ortum videatur quo solet modo in ejusdem vocis iteratione. — Deinde
haud improbabile est quod habent codices quidam *in ignem positura* pro eo quod est in A
et duobus aliis *in igne inpositura;* cf. Dial. V, 23, 6. — **CAP. XVIII**, 1. *Ad hanc imagi-*

nem agedum totius vitae introitum referamus.] Quamquam ad sententiam ipsam non multum interest, aliquanto tamen nunc aptius videtur cum uno cod. g. sic scribere: *Hanc imaginem agedum ad totius v. introitum ref.* quod non fit contra codicis A fidem; in eo enim et aliis deest vox *ad.* — ibid. § 2. Adieci uncis inclusum *videre* verbum, quod prope est ut genuinum dicam, quia est in codd. ABGD. quod autem ABG habent *micabis* pro *miraberis*, haud scio an indicio sit aliud vitium hic adhuc latere. Deinceps in A et aliis codd. est *aequalitusque*, quod solus F. tenuit sed non explicavit nec defendit; reliqui *aequaliter* scripserunt, ego *aequaliter usque*, quod in aliis scriptoribus offensionem nullam habet; apud Senecam vero haeret mihi scrupulus de hoc usu vocis *usque;* vid. vol. III. praef. pag. XIV. — ibid. § 4. fortasse scribendum: *alia forma rerum aliter aliterque mirabilis.* — ibid. § 5. *adiuta fructu seges, et arbusta sine cultore fertilitatis*] Sic scripsi secutus codicem A, a quo in hoc tantum discessi, quod *fertilitatis* nomen posui pro *feritatis*, quam coniecturam praeiverat cod. Col.; ante F. vulgo legebatur: *adiuta cultu seges et arbusta sine cultore fertilia;* ipse denique F. recentiorum maxime codd. vestigia legens sic edidit: *ad vitam fructus, seges et arbusta sine cultore feritatis.* quae scriptura parum commoda est, quia non satis perspicitur, quomodo tria illa, fructus, seges et arbusta vel coniungantur vel discernantur; Seneca enim solet eorum quae terra fert, duas partes facere, arbusta et segetem; vid. Beneff. VI, 4, 4. vel arbusta et sata. Nat. Quaestt. VI, 16, 1. epist. 58. 10. cf. Nat. Quaestt. II, 6, 6. III, 27. 4 sq. 29, 2. ad haec non video quomodo tertium genus accedat fructus, nec ratio est hoc uno segetem et arbusta comprehendere, quia hoc agit Seneca, ut varietatem rerum demonstret; quare rectius in vulgata scriptura duo tantum genera proponuntur, seges et arbusta, illa hominum cura adiuta, haec sine cura fertilia. Sed id ipsum inest in scriptura codicis A.; id enim quo adiuvatur seges, ipsius fructus est, id est semen; similiter dixit epist. 95, 64. *ipsae radices iis quae genuere, adiuvantur.* et alibi opponit inter se quae manu seruntur et quae sponte succrescunt; vid. Nat. Quaestt. III, 27, 4. VI, 28, 1. epist. 90, 21. quod cum hoc quoque loco fiat, nemo volet *ad vitam* scribere pro *adiuta*, cum illud in re proposita inutile sit, hoc vero ad efficiendam oppositionem necessarium. Denique quoniam non de feris solum arbustis agitur sed de iis, quae etiam sine cultore fructum ferunt, necesse est levi mutatione fertilitatem pro feritate ponere. cf. epist. 90, 21. *plurima cultores agrorum nova inveniunt, per quae fertilitas augeatur.* de Beneff. II, 11, 4. IV, 14, 2. — Paulo post restitui quod ante F. legebatur: *insulae, quae interventu suo maria distinguunt;* nam etsi *paria*, non *maria*, est in optimo codice, videtur id tamen adeo importunum et longe petitum, ut malim accusare librarii errorem quam desiderare iudicium Senecae. — ibid. § 6. *Quid lapidum gemmarumque fulgor* [*et*] *in terra, rapidorum torrentium aurum arenis interfluens*] Legebatur vulgo ante F.: *fulgor et inter rapidorum cursum torrentium aurum a. i.;* F. vero scripsit: *fulgor et inter rapidorum torrentium arenas aurum interfluens*, quod habent quidam codd. recentiores et aliquot edd. In utraque scriptura vituperes quod in illa sententiae parte, in qua lapides et gemmae commemorantur, nulla est loci significatio, quae non deest in reliquis partibus, ac praeterea quod in sequentibus longe discessum est a fide codicis A, in quo legitur, quod ego restitui: *torrentium aurum harenis interfluens* atque id ipsum habent quinque alii codd. mss. et edd. vetustissimae; neque est in iis verbis quicquam offensionis; eadem structura usus Seneca epist. 100, 5. dixit *aquas cubiculis interfluentes.* quare

cum in superiore sententiae parte non solum desit loci quam dixi significatio sed etiam *inter* vox vitiose sine casu posita sit, sedes vitii potius in hac erit parte quam in sequente; utrique autem incommodo illi facile sic medeor, ut syllaba *ra* addita quippe omissa ob initium sequentis vocis *rapidorum*, pro *inter* scribam *in terra*, omittam autem *et* particulam, quae ante syllabam *in* facile videtur addi potuisse; vid. ad cap. XV, 4. itaque cum antea de mari dixisset Seneca, iam dicit in terra esse lapides gemmasque, aurum vero in rapidis torrentibus idque arenis interfluens, quamquam hic genitivo posito non locum proprie sed speciem auri indicavit, deinde ignium faces simul et in terris et in mari emergere subicit, denique oceanum memorat terrarum vinculum, aptissimo in enumerandis variis locis progressu. Magis etiam dubia lectio est in iis quae sequuntur; nam *terrentes* vox cum per se suspecta est, tum a codd. parum firmatur, et in cod. Palat. 2. incertum qua fide adscripsit aliquis „hic plus minus viginti vocibus deficit". ac deinde *continentis* scripsi e codd. ABG. quia *terras* intelligi posse existimo; reliqui codd. mss. et edd. habent *continuationem.* — ibid. § 7. praetuli quod Opsopoeus coniecit et unus cod. D. habet *videbis hic* pro vulg. *his*. quia deinde quoque in anaphora legitur *videbis hic;* deinde *et* particulam, quae facile oriri potuit e sequente syllaba, delendam iudicavi, nisi forte exciderunt aliqua verba aut alia vitia latent; certe illud probandum nunc puto, quod Lipsius et Gronovius non *terrentia* sed vel *terrena* vel *terrestria* scribi voluerunt. — ibid. § 8. Duram *corporum animorum* compositionem alii addita *et* vel *que* particula lenire studuerunt; ego malui vocem *mille* repetere, quae per unam litteram scripta facile post syllabam *um* excidere potuit. — **CAP. XIX, 1.** *videbis* scripsi cum plerisque codd. recentioribus; certe aut hoc aut *videas* praeferendum fuit, non *videamus*, quod habent edd.; in cod. A. enim aliisque duobus est *videatis.* Deinde quoniam abest *et* post *illorum* in libris optimis, vide ne rectius emendetur: *cum conspectu;* sic enim *cum* facile perire potuit et *conspectu* habent duo codd. GV. — ibid. § 3. Quoniam constat in hoc libro saepe omissas esse vocabulorum terminationes in cod. A. facile fieri potest, ut ab initio scriptum fuerit non *mori*. sed *moriturum;* ac fortasse eodem loco simul periit vox *at*, quam si ante *cogita* addas, nihil causae erit, cur cum Grutero putemus plura excidisse; altera enim pars disputationis, quam hoc loco bipartitam instituit Seneca, sequitur deinde c. 21, 1. — ibid. § 5. *Mors dolorum omnium exsolutio est et finis ultra quem mala nostra non exeunt, quae*] Legebatur vulgo *et solutio.* quod cum optimis plurimisque libris mss. mutavi; item deinde scripsi *quem* pro vulgato *quam;* nam mortem profecto nemo hic intelligere volet; finem autem vix credo usquam a Seneca feminino genere dici; nec debet repetito superiore genitivo finis omnium dolorum intelligi, sed in eius locum succedit ipsa quae sequitur tota sententia relativa; denique finitis his, quae per appositionem de morte praedicata sunt, de eadem novi aliquid praedicat per sententiam relativam, ut *quae* sit fere *quippe quae;* quae ratio si cui minus commoda videtur, non tamen adeo grave in Seneca quidem incommodum videri debet, ut ideo optimorum codd. auctoritas spernenda sit; cf. quae dixi ad c. 15, 4. — **CAP. XX, 2.** *haec est, post quam nihil quisquam alieno fecit arbitrio*] Cum in edd. vulgo scriberetur *quae* pro *post quam*, ut ipsa mors diceretur nihil alieno fecisse arbitrio, recte et necessario legebatur *quicquam* sententia quidem parum apta et ita tantum tolerabili, si in morte intelligerentur homines mortui; nunc vero postquam F. ex cod. A. restituit quod haud dubie verum est

post quam pro *quae*, manifestissimum est scriptum oportere *quisquam*. sive id in cod. A. est
sive non est. — ibid. § 3. *Video istic cruces*] F. ex cod. A. posuit adverbii formam *isti*,
quam ego ut Senecae tribuam, animum inducere non possum; atque hoc quidem loco aper-
tum est *c* litteram excidisse propterea quod eadem sequitur. Praeterea quantum ego rep-
peri, loci duo sunt, quorum altero F. scripsit *illi* pro *illic* infra c. 25, 2, ubi parum credibile
est Senecam ad vitandum hiatum, id quod F. credidit, semel *illi*, semel *illic* in eadem sen-
tentia scripsisse, et recte videtur in ipso A cod. secunda manus *illi* in *illic* mutasse; altero
loco, qui est epist. 32, 2, Schweighaeuserus ediderat *illi*, quod ipse F. recte damnavit,
quamquam id quod ex optimis libris ibi reposuit *illo*, neque recte videtur intellexisse et exem-
plo certe falso defendit. Quare quae exstant adverbiorum *isti* et *illi* vestigia, non plura aut
certiora sunt quam in quovis scriptore inter bonorum codicum vitia indages; nec ea profecto
sufficiunt, ut iis formis usum esse Senecam putemus. — Paulo post legebatur vulgo: *sed*
video et mortem aptissime; F. *sed* particulam delevit, quae in uno tantum cod. Pal. 3. reperta
est; non tamen spernendum erat quod in A et aliis codd. *et* legitur pro *sed*, unde ego *at*
feci, quod antecedente *a* littera facile mutari potuit. — Deinde restitui quod vulgo legebatur
ante F. *domini;* nam quod in codd. scribitur *dominum*, sive ortum illud ex huius vocis vul-
gari compendio sive errore sic terminatum propter eundem exitum sequentis vocis, vitiosum
certe est: pro accusativo haberi lex grammatica non patitur; pro genitivo autem accipere
eam formam multo etiam minus sustineo, quamquam id fieri iusserunt Gruterus et F. —
ibid. § 4. *quae infelicis reliquiae sunt*] Sic scripsi cum cod. A. et aliis plerisque sublata
interpunctione, quae post vocem *caesas* poni vulgo solebat, cum legeretur *quam infelices*
reliquiae sunt; ab his enim tum vocibus pendere volebant sequentem infinitivum *superfuisse*,
quem ego cum antecedente verbo *vidit* coniungo. Incommodum autem in illa ratione hoc
quoque est, quod non apte Pompeii Senecaeque sensus miscetur; certe tempus praesens
illud *sunt* vix feras. F. quidem videtur in reliquis eandem rationem tenuisse, sed *quam* vo-
luit in *quae* mutari, quo aliquanto etiam deterior oratio futura erat. Mihi videntur verba illa,
quae sunt in codd. mss., aptam atque etiam acutam sententiam habere, quam Seneca de suo
interponit; hoc enim dicit, non felicem esse ducem, qui amisso exercitu ipse incolumis eva-
serit; potius infelicem eum esse qui nullas alias reliquias habeat nisi se ipsum; in eandem
sententiam deinde demonstrat, Pompeium quoque salutis poenitentiam acturum fuisse, etiamsi
incolumis fuisset. — CAP. XXI. 1. *Primum puta* [*multum*] *illi superfuisse*.] Non credo du-
bium esse quin aut vox *multum*, quam exempli causa interposui, aut in eandem sententiam
aliud quid exciderit, quod deinde sequentibus verbis dilatatur: nam quae praeterea in promptu
est emendatio, ut verbum *comprehende* tollatur, minus placet propterea quod verbum illud
nihil habet, cur suspectum videatur; versari autem nos in loco male habito et lacunoso com-
probant illa, quae deinde leguntur: *cito cessuri loco * venienti in pactum * hoc prospicimus*
hospitium, quorum mihi emendandi nulla ratio succurrit quamquam πολλὰς ὁδοὺς ἐλθόντι
φροντίδος πλάνοις. neque in proxima sententia verum videtur, quod e duobus codd. recen-
tioribus adiectum est *constat;* quo loco si quis nihil deesse credere mavult, cum in cod. A.
scribatur *convolvit*, facile corrigas *incredibilis celeritas;* nam *tempus* nomen, de quo F. cogi-
tavit, intelligi nullo modo potest. — Ibid. § 2. *quid ergo interest* [in] *id extendere*] Vocem

in quamquam habet cod. A. cum aliis, recte abiecerunt editores praeter F. omnes; neque ea
ulla ratione defendi aut excusari potest; cf. epist. 99, 10. *hoc quod aetatem vocamus huma-*
nam, compara immenso: videbis, quam exiguum sit, quod optamus, quod extendimus. epist.
77, 12. *In hoc puncto coniectus es, quod ut extendas, quousque extendes?* et similiter exten-
dendi verbum saepe alibi dicitur; vid. epist. 110, 4. 122, 3. Dial. X, 15, 4. — Ibid. § 3.
Licet mihi vivaces et in memoriam traditae senectutis viros nomines] Nihil ieiunius scriptura
vulgata: *Licet mihi vaces*, ad quam nollem redisset Fickertus, postquam egregiam plane et
facillimam emendationem Ruhkopfius protulit e Lipsii ut ait codice, digniorem illam ingenio
Lipsii, *vivaces;* faciliore occasione periit in voce *vivi* prior syllaba Dial. III, 6, 4. Ac for-
tasse rectius scribas *vivacis;* cf. Sen. Tro. 42. sed vel sic in *et* particula cur haeserit F.,
causam nullam reperio; certe quod adiectiva et qualitatis genitivi sic tamquam paria iungun-
tur, adeo mirum non est apud Senecam, ut sit etiam multo frequentius et usu liberiore quam
apud Ciceronem. Deinde quod vitii F. in voce *percensens* latere putabat, id ipse intulit re-
pudiata sanissima plurimorum et optimorum codd. scriptura *percenseas*, quae erat antea in
edd. paene omnibus; nam quod vetustissimae habent *pertensus*, non erat cur ex illo sterquili-
nio margaritae peterentur. — ibid. § 4. Legitur in optimis libris mss.: *Deinde si immatu-*
rus decessit, (vixit enim, quantum debuit vivere): nihil illi iam ultra supererat, quae sic pri-
mus edidit F. adiectis ad intellectum iuvandum parenthesis signis; sed si quis bene norit
Senecae morem disputandi et argumentandi, non poterit talem orationem ferendam putare;
absoluto enim primo illo argumento, de quo dicere coeperat § 1., his ipsis verbis ad novum
argumentum procedit idque ut solet voce *deinde* praeposita diligenter indicat; est autem
ordo disputationis planissimus hic: non est, quod queraris immaturum filii obitum: nam
etiamsi superfuisset ei longior aetas, nulla differentia est brevissimi longissimique aevi; at re
vera nihil ei ultra superfuit; vixit enim quantum debuit, quantum fato ei promissum est; tu-
lit suum. quare cum appareat ipsam novi argumenti summam contineri verbis illis: *vixit*
quantum debuit, incredibile est haec in parenthesi poni cum *enim* particula, quasi vero ea iam
nota et concessa sententia sit, ad quam liceat quasi obiter provocare. Sed perversam ora-
tionem esse etiam alio modo colligi potest; etenim cui cum moreretur nihil ultra aetatis su-
pererat, is profecto non immaturus decessit sed morti maturus; igitur si omittas parenthesin,
quod licere debet, sic argumentatur Seneca: si immaturus decessit, non immaturus decessit;
quae sic inter se iungi item incredibile est, nisi iniuriam facere Senecae ingenio velis, eadem-
que opera demonstravi non posse probari Fickerti coniecturam, qui quae in parenthesi verba
posuit, post vocem *supererat* collocari voluit. Quae cum ita sint, intelligitur haud paulo re-
ctius iam olim in duobus codd. recentioribus emendatum esse sic: *Deinde non immaturus*
decessit; atque id ante F. in omnibus edd. fuit; sed ne sic quidem locutum esse Senecam
probabile est; obstat primum codicum optimorum auctoritas, in quibus non est *non*, sed *si*,
quae nemo credet inter se commutari potuisse neque errore, quia dissimillima sunt, neque
consilio, quia ita plana ac facilis sententia fiebat difficilis admodum et manca; deinde non du-
bito quin aliquanto modestius nec sine aliqua praefatione Seneca refutaturus fuerit querelam
Marciae de immatura filii morte; vide enim, quomodo deinde agat § 6: *non est itaque, quod*
sic te oneres: „potuit diutius vivere." cf. c. 22, 1. nec ullum aliud exemplum memini, ubi

Seneca in media argumentatione aliam sibi atque adversario sententiam esse ita professus sit, ut nihil aliud quam illius verbis *non* suum praeponeret. Quare cum utraque ratio, quam adhuc in scribendo et explicando hoc loco viri docti inierunt, probari non possit, ego *ἣν εὖ σκοπῶν εὕρισκον ἴασιν μόνην, ταύτην ἔπραξα.* non enim visum est ullis machinis fieri posse, ut tres illae sententiae, quas supra ex optimorum codd. fide adscripsi, in probabilem et accommodatam Senecae consilio disputationem coëant; itaque excidisse aliquot verba ratus locum sic supplevi: *Deinde si immaturus* [*decessit tibi, certe fato non immaturus*] *decessit*, neque hoc mihi sumo, ut ipsa Senecae verba restituisse videar, sed demonstrare volui, qui fere potuerit orationis ordo esse, quae erroris occasio. — Paulo post ex cod. A et aliis scripsi *defatigarit*, in quo commode intelligitur senectus; vulgo *defatigantur*. — ibid. § 5. In cod. A leguntur haec: *nec illum ulterius diligentiam ut gratia promorebit.* [*Sic habent: illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse.*] *Tulit suum.* Leve illud est, quod *diligentiam ut* scriptum est pro *diligentia aut*; de sequentibus vero difficilis quaestio est; ac reliqui quidem codices in multiplici discrepantia nihil tamen habent, quod ad veram scripturam propius accedere suspiceris quam quae sunt in A cod., a quo qui coniectando longissime discesserunt, ex iis petita est vulgata scriptura haec: *promorebit. scit libenter illum ulterius diligentiam ex consilio perdidisse. Tulit suum.* quae verba Ruhkopfius non puto quod ab omnibus intelligi crederet, sed quia ipse non intelligebat, silentio transmisit; neque ego iis interpretandis operam perdam; F. denique totum illum locum, quem uncis inclusi, tamquam spurium abiecit, non recte, ut puto; nam illud quidem manifestum est voces *illum ulterius diligentiam* spurias sane esse: eas enim librarius ideo adiecit, quia cum duae lineae a voce *illum* inciperent, oculorum errore rursus ad antepenultimam delatus est, eamque iterum perscripsit, deinde animadverso errore sequentem lineam non scripsit iterum, quae pari fere litterarum numero habebat illa: *ut gratia promorebit. Sic habent.* falso autem iteratam non delevit; quare illa: *Sic habent illum ex consilio perdidisse*, non abicienda sunt sed emendanda; haeret autem vitium profecto in voce *habent*, quae in extrema linea posita laeso fortasse codicis margine corrupta est, sicuti etiam voces *diligentiam ut*, quae et ipsae in extrema linea fuerunt, in fine depravatae sunt. Iam vero *perdidisse* verbum adeo non spurium est, ut videatur de industria oppositum ei quod sequitur: *tulit suum*, i. e. de suo nihil perdidit; nec eam inanem hariolationem esse, documento est locus geminus epist. 69 extr. *Nemo nisi suo die moritur. nihil perdis ex tuo tempore. nam quod relinquis, alienum est.* itaque illata negatione, qua careri nequit, scripsi: *sic habe: nil illum ex consilio perdidisse.* Mirum vero quod in eodem cod. A. in eadem locutione iterum vox *nil* excidit infra c. 24, 2. Atque formulam quidem illam *sic habe* non memini me alibi apud Senecam legere, sed dixit tamen *ita habes* Dial. II, 6, 8. et *habes* Dial. IX extr. Magis dubito quid sit illud *ex consilio*, et eram emendaturus *ex constituto*, quod nunc quoque aptissimum videtur; acquievi tamen in codicum scriptura, quae videtur hanc sententiam habere posse: nihil ex eo perdidit, quod ei divino consilio promissum erat. — ibid. § 6. *intericit* scripsi ex cod. A. et aliis duobus, quod praestat vulgato *interiecit*. — Deinde vulgo edebatur de Pinciani coniectura *eunt vi sua fata*, nam in codd. est *ut* pro *vi*; cum autem *t* et *i* litterae in cod. A. saepe permutentur, id quod exemplis comprobavi supra ad cap. 11, 4., poterat ea coniectura admodum probabilis videri, nisi obstaret senten-

tia; dicuntur enim *vi sua* agere vel fieri ea, quae aliena ope nec adiuvantur nec impediuntur, veluti *lacrimas* dicit Seneca epist. 99, 18, *vi sua latas*, quas naturalis necessitas exprimit; eodem modo fata quoque vi sua ire alibi dici poterant, hoc loco non possunt, quia non cogitatur de alia vi, quae fata vincere nequeat, sed de constantia fatorum qua quod promissum est solvunt nec de via unquam declinant; quamobrem ego scribere malui *via sua*. —

CAP. XXII., 1. Addidi *vivere* post vocem *expedierit* ex cod. A. Deinde voce *sint*, quam idem omisit, videtur careri posse. Paulo post scripsi: *neque ulla pars*, ut habet codex Mediolanensis D. in marg. in quo saepe scripta sunt quae habet optimus Mediolanensis A, sive ex ipso illa petita, id quod est verisimillimum, sive ex alio simili; in A tamen traditur legi *nequitia pars*, quae si recte dividas sic: *neq. uitia*, et si memineris quod supra ad c. 12, 1. demonstravi, litteras *l* et *t* inter se commutari, facile apparet in scriptura illa potius inesse vocem *ulla*, quam quod F. elicuit *alia*. — ibid. § 2. *recipit* scripsi ex cod. A et aliis tribus pro vulgato *recepit*. Abieci deinde Phil. Roberti coniecturam a F. receptam: *conservatum iri potuisse aut morbos ita evadere;* ita enim et mala syntaxi *conservatum iri* dicitur pro *conservari* et sententia Senecae pervertitur, quam ego ex optimis codd. restitui una littera mutata; in illis enim *iri* non legitur; ante *morbos* autem habent neque *aut*, neque quod ego scripsi *et*, sed *ut*, quarum vocum frequentissima est confusio; hoc autem dicit Seneca: naturae beneficio Metilio pulcherrimum corpus obtigisse; idem deinde cura summa conservatum esse; sed neminem recipere aut praestare posse, morbos quoque ei nihil damni illaturos fuisse, si diutius ille vixisset. — Deinde scripsi *in adulescentiam* nimis fortasse tenax scripturae codicis A pro vulgata: *in adulescentia*. — Paulo infra recepi quod habet cod. Palat. 2. *proiecti* [*sunt*]; aegre enim careas verbo substantivo; rectius fortasse conieceris: *provoluti sunt*; sed cum in codd. A et B sit *prototi*, facile credas plures voces errore esse in unam contractas, veluti *proiecti* vel *provoluti sunt toti*. — ibid. § 3. Adieci *per* praepositionem ex cod. D et Pinciani libris; nam accusativum *simplicem dolorem* habent plurimi et optimi; et videtur facilius *per* excidere potuisse quam mutari ablativus, quem tenent edd., in accusativum. — Deinde quod edd. habent *brevitate vitae defunctos*, dubium non est quin ab emendatore sit; legitur enim in uno cod. D recentiore; in reliquis omnibus *vitae* nomen deest; quare quoniam aequa nobis emendandi libertas est et facilior emendatio quamvis veteri praeferri debet, ego illam vocem abieci et pro *brevitate* scripsi *brevi aetate*, ut vitium tale sit, quale est in cod. Paris. P. epist. 87, 4, qui *propter statem* habet pro vera scriptura *propter aestatem*. — ibid. § 5. *consecratur subscriptio.*] Haec est codicum mss. scriptura, quae mihi adeo non falsa videtur, ut etiam acuminis aliquid habeat Seneca haud indignum, quippe cui in statua Seiani consecranda ipsa quodammodo subscriptio et tota delatorum perniciosa industria consecrari videatur; quare opus non esse arbitror Gronovii et F. coniecturis *subscriptione* et *subscripto*. — Deinde scripsi *impetratum* e coniectura, proxime tamen accedens ad codicis A scripturam *imperiatum*; cum enim *i* et *t* litterae semel confusae essent, ut fieri solet, simul etiam traiectae sunt. Olim scribebatur *imparatum*, donec Gronovio auctore *imperatum* vulgatum est, in quo intelligunt imperatum ad mortem; sed neque usus ille et ellipsis exemplis satis confirmari potest et videtur hoc aliquanto aptius esse, quod dicuntur delatores impetrasse hominem; nimirum rogantibus iis potestas data est impetum in eum faciendi; incipiunt

autem impetum facere ita, ut tamquam acerrimi canes sanguinis humani avidi hominem cir-
cumlatrent. — ibid. § 6. *et* particulam tollendam iudico; neque enim sufficit Gronovii de-
fensio, in qua F. acquievit; cf. c. 26, 1. — ibid. § 7. Cum in cod. A et B omissa ut fieri
solet in hoc libro, terminatione scriptum sit *ut interpella*, licuit et *interpellarent* scribere, id
quod F. praetulit, et *interpellantes*, quod omissa *ut* particula ante F. vulgatum erat; mihi hoc
alterum magis placuit servata tamen *ut* particula. — ibid. § 8. Praepositionem *in* delendam
arbitror, ut rectius significetur delatorum consilium. — Deinde voces *paene non licuit* mihi
etiam pro Senecae consuetudine nimis abrupte illatae videntur; itaque suspicor ante illas aut
unam vocem *alicui* vel *illi* vel aliam, qua Cordus significaretur excidisse aut etiam plures
simul, veluti: *olim flevisti quod alicui*, vel similes. **CAP. XXIII, 1.** Vocem *ponderis* ego
cum F. pro glossemate habeo; vid. ad. c. 3, 4. — ibid. § 5. De formula *ita est* dixi in
praef. pag. V. nec dubito quin eam recte h. l. restituerim; sed quod sequitur verbum *est* nisi
unum certe auctorem diceretur habere Pinciani vet. librum, non eram post *indicium* additurus
sed ante vocem *adpetit* loco *et* particulae, quae rectissime aberit. — **CAP. XXIV, 4.**
Locum graviter corruptum cum neque ab aliis probabiliter emendatum viderem et a me recte
emendari posse desperarem, talem posui qualis est in optimis libris, additis depravationis et
lacunae signis. Ceterum duae sunt emendandi huius loci leges, quas viri docti parum adhuc
perspexisse videntur; nam de sententia dubitandum non est quin redeat Seneca ad superiora
illa: *Incipe virtutibus illum, non annis aestimare: satis diu vixit;* quae postquam singulatim
persecutus est, videtur pro more suo antequam novam sententiam adiungeret, superiorem
illam repetivisse. Praeterea non magis dubitandum est quin nova sententia verbis his conti-
neatur: *nunc ille tibi magis vacat.* hanc autem Seneca non fingit sed tamquam veram ac cer-
tam ponit et rursus deinceps singulatim pertractat; itaque male emendant sic: *quasi nunc ille
tibi magis vacet*, propterea quod et vox illa *quasi* et coniunctivus *vacet* ab hac sententia ab-
horret; accedit quod *nunc* particulam per anaphoram bis positam esse manifestum est, sicuti
deinde *numquam* pariter bis ponitur; unde intelligitur prius illud *nunc* non post vocem *quasi*
sed in principio sententiae collocatum fuisse. Quare separandae sunt voces depravatae: *filium
geri quam si*, quas credendum est de pluribus superesse, quibus et superior sententia repete-
retur et progressus fieret ad novam. — Deinde dubito nunc, an rectius vel *evocetur* vel de
Pinciani conjectura *avocetur* scribendum sit; cf. de beneff. VI. 15, 2. — ibid. § 5. Scripsi
de mea coniectura *effocatur;* in optimo enim codice aliisque pluribus est *effugatur*, in uno
B. qui saepe proxime ad A cod. accedit, *effucatur;* solent autem *o* et *u* litterae saepissime
confundi itemque *c* et *g*, sicuti paulo ante in A cod. est *efficies* pro *effigies.* Itaque nemo
iam probabit quod vulgo legebatur *obfuscatur*, quo verbo neque omnino usus esse Seneca
videtur neque si esset, apte hoc loco usurus fuisse; ad meam emendationem cf. Dial. X,
2, 4. *adspice illos, ad quorum felicitatem concurritur: bonis suis effocantur.* — Deinde pro
gravi scripsi *grave* fortasse minus recte. — **CAP. XXV, 1.** Certissima emendatione in-
tulisse mihi videor vocem *sui* ante verbum *fugit*, pro qua habent libri transpositis litteris *uis*
et *ius* et quod ex mala emendatione ortum in cod. D *uix*; nec placet quod F. coniecit
aufugit; hoc enim agit Seneca ut demonstret, nullam sui partem Metilium in terris reliquisse,
sed totum et integrum excessisse. — Paulo post F. uncis circumdederat voces: *excepit illum*

coetus sacer Scipiones Catonesque, credo quod et structuram sententiae turbare videbantur et
colorem habere christianum; atque ego hactenus assensi, ut priora illa: *excepit — sacer* inclu-
derem, Scipionum vero Catonumque nomina apponi vellem ad *felices animas*, quae antea
dicuntur. Nunc vero aliter statuo; nam structuram quidem quamquam ita turbatam esse
video, ut ne parenthesis quidem auxilio recte corrigi possit, non tamen ideo dixerim verba
illa abicienda esse; similiter Seneca septem sapientes appellavit *sacrum illum numerum*
epist. 90, 6. et de Scipione scribit epist. 86, 1. *animum quidem eius in coelum, ex quo erat,
redisse persuadeo mihi;* de Catone vero certe non peius eum sensisse certissimum est. quippe
quem, ne alias laudes multas afferam, paene supra exemplar suum esse profitetur Dial. II, 7, 1.
hunc igitur profecto non minus quam Socratem epist. 67, 7 dicere potuit post mortem *in coe-
lum translatum* esse; cf. epist. 71, 16. quid, quod etiam fratrem Polybii dicit *emicuisse in
eum locum, qui solutas vinculis animas beato recipit sinu, et illic libere vagari.* vid. Dial. XI, 9, 8.
Quamobrem nolim sacrum illum coetum Senecae eripi; at orationis cohaerentiam quomodo
restituemus? nam quod ante F. in edd. erat *utique — liberi* pro eo quod in libris mss. est
interque — liberos, id dubium non est quin merito spretum sit; nec credo aliam rationem, quae
quidem probabilis sit, reperiri posse; quare ego, id quod ipsa structura verum esse monstrat,
transponenda verba sic existimo, ut legas: *inter felices currit animas interque contemptores
vitae et mortis beneficio liberos. excepit illum coetus sacer, Scipiones Catonesque. Parens tuus,
Marcia, illic nepotem suum — adplicat sibi.* — Iam vide quam pulchre oratio procedat: primo
appellat communi laude felices animas, deinde electo de industria uno virtutis genere con-
temptores vitae et mortis beneficio liberos dicit; tum coetum illum sacrum propriis nominibus
significat Scipiones Catonesque memorans, denique ad ipsum Marciae patrem pervenit, in cuius
recordatione et oratione aptissime totus liber finitur. Ac ne quis de transpositione illa dubi-
tet, addo aliam, quae nescio quo casu in eadem pagina accidit § 2. eaque etiam certior: quis
enim ferat voces illas *iuvat enim — respicere* collocatas post *aciem?* quod incommodum nescio
num F. crediderit aliquo modo excusari posse; certe non crediderunt Erasmus et qui eum
secuti sunt editores omnes; scripserunt enim sic: *permittere aciem iuvat. delectat enim ex
alto relicta respicere.* sed verbi illius *delectat* in codd. mss. nec vola nec vestigium; et vero
si id vel optime a libris munitum esset, plane tamen perversus et intolerabilis deberet senten-
tiarum ordo videri; causa enim, cur *domesticus* interpres praeter ceteros gratus sit, indicata
illa per *enim* particulam, in eo posita est, quod *relicta* respiciunt animae felices, quippe quae
cum domestico illo interprete communia habuerunt; id autem minus cadit in *profunda terra-
rum*, quae ad amplificandam sententiam adiecta domesticum interpretem non desiderant, quippe
ad quae monstranda quivis alius interpres idoneus erat. Quare sic ille locus collocandus est:
*domesticus interpres. iuvat enim ex alto relicta respicere et in profunda terrarum permittere
aciem. Sic itaque.* — ibid. § 3. *erubesce quicquam humile aut vulgare [facere] et mutatos
in melius tuos flere]* Verbum illud *facere* miror quod superiores editores abesse facile
passi sunt; ego qua id ratione abesse possit non reperio; ceterum idem in optimis
codd. excidit Dial. VII, 11, 1. in sententia illa: *cum dico me nihil voluptatis causa
facere.* — In extremo capite scripsi: *tramites omnium plani*, quia *omnium* est in
codd. et videntur sic dici posse tramites in omnia ducentes vel quos omnia habent;

ceterum in iisdem codd. legitur *plana*, nec video quomodo quae sequuntur possint aut ad tramites omnia aut ad mortuos Marciae cognatos referri; quare suspicor in hoc loco grave adhuc vitium haerere. — CAP. XXVI, 1. Particulam *et*, cui F. vim explicativam tribuit, ego ferendam hic non magis existimo quam supra c. 22. 6. — ibid. § 2. Rectissime F. vidit in scriptura illa optimi cod. A et aliorum: *quod inte domus status inte ipse ad maiores recepit suos* terminationes esse omissas; itaque pro illo *inte* eandem vocem bis reponendam ratus scripsit: *quod integro domus statu integra te ipsa ad maiores se recepit suos.* Atque ipsam quidem emendandi rationem probo, sed eadem paulo aliter utor; nimium enim videtur et *te* addere et pronomen *ipse* mutare in *ipsa*, praesertim cum in integro domus statu ipsa etiam Marcia comprehensa sit; praeterea *se* pronomen facilius excidere potuit post *ipse;* itaque sic scripsi: *quod integro domus statu integer ipse se ad m. r. s.* Ipse quomodo integer fuerit intelligitur ex c. 22. 2. 3. 23, 3. 24, 3, eodemque pertinent verba statim sequentia. — ibid. § 3. Locus adhuc corruptissimus visus est, quem e Bongarsii coniectura F. sic edidit: *cibo prohibitus ostendi quam magno me iuvaret animo scripsisse*, ancipiti et parum verisimili verborum collocatione, quam F. quidem sic explicat: quam me iuvaret magno animo scripsisse; poterat etiam sic: quam magno animo scripsisse me iuvaret. Alii cum quibusdam codd. eodem servato ordine non *iuvaret* sed *iuvat* ediderunt. Gronovius scripsit: *quam magno et quam vivaci animo scripsissem.* Tota depravatio orta est e duobus tribusve vitiis, quae qualia sint optime docet cod. A. in quo scriptum est: *quam uibar animo scribsisse.* deinde non correcto illo *uibar* omissa verba in margine addita haec: *magno me quam*, quae ab aliis deinde inter voces *quam* et *uibar* illata et varie emendata sunt; mihi vero videtur librarius facili errore non accurate supplevisse omissa; vocem *quam* enim ex abundanti addidit non quia omissa erat sed ut indicaret, in qua voce scriptura continuaretur; praeterea *tam* vocem quae erat re vera omissa, neglexit. Quare ego sic scribendum putavi: *ostendi tam magno me quam videbar animo scripsisse.* qua emendatione nihil facilius; vid. praefat. pag. VIII. nec desunt similes sententiae; vid. Dial. XI, 11, 6. *ne commiseris, ut quisquis — scripta tua mirabitur, quaerat, quomodo tam grandia tamque solida tam fragilis animus conceperit.* — ibid. § 5. Nisi forte verum est, quod habent duo codd. recentiores *contextam seriem*, putaverim *seriem* glossema esse adiectum ad *contextum;* vid. ad c. 3. 4. — ibid. § 6. Suspecta mihi visa est vox *secum*, quae deest in A cod. sed est tamen in margine addita. — Multa sunt praeterea etiam in iis, quae tangere non licuit, dubia ac difficilia; sed quoniam totum librum pertractare huius loci angustiis prohibemur, haec boni consulite. Valete.

Dabamus Vratislaviae mense Ianuario a. MDCCCLIII.